

Damian Muszyński*

PERCEPCJA ZJAWISKA AKTYWNEGO ZABÓJCY W POLSCE

Streszczenie

W niniejszym artykule autor udzielił odpowiedzi na dwa pytania badawcze: Jak definiowane jest zjawisko aktywnego zabójcy w polskim prawie karnym oraz dokumentach regulujących przygotowanie i działanie polskiej Policji? W jakim stopniu zjawisko aktywnego zabójcy stanowi rzeczywiste zagrożenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce? W związku z powyższym sformułowano dwie hipotezy badawcze, które – w świetle przeprowadzonych analiz i zaprezentowanych wyników badań – zostały potwierdzone: na terenie Polski dochodzi do ataków realizowanych w mechanizmie aktywnego zabójcy, które stanowią realne zagrożenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego; w polskim prawie karnym oraz w dokumentach regulujących działania Policji brak jest jednolitej i spójnej definicji zjawiska aktywnego zabójcy, co utrudnia jego jednoznaczną klasyfikację oraz skuteczne przeciwdziałanie. W pierwszej części artykułu przedstawiono aspekt definicyjny analizowanego zjawiska, natomiast w dalszej części dokonano analizy przestępstw popełnionych na terytorium Polski z wykorzystaniem mechanizmu działania aktywnego zabójcy. Uzupełnienie stanowią wyniki badań własnych autora przeprowadzonych w latach 2019–2023 w ramach postępowania doktorskiego.

Słowa kluczowe: masowy zabójca, aktywny strzelec, aktywny zabójca, bezpieczeństwo, Policja

Wstęp

Zabijanie, w tym także przedstawicieli własnego gatunku, towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów. Pomimo postępu cywilizacyjnego skłonność do przemocy pozostaje istotnym elementem ludzkiej natury. Potwierdzają to nie tylko liczne zabójstwa, do których dochodzi każdego dnia na całym świecie, ale również rozmaite badania naukowe prowadzone w wielu ośrodkach badawczych. Bardzo ważne obserwacje w tym

* Uniwersytet Szczeciński, e-mail: damian.muszynski@usz.edu.pl, ORCID: 0000-0002-3305-9194.

zakresie poczynił profesor David Buss¹, który – kierując zespołem naukowców – przeprowadził międzynarodowe badania naukowe z udziałem ponad pięciu tysięcy respondentów z San Antonio oraz Singapuru, a uzyskane wyniki okazały się niepokojące. Po zakończeniu badań Buss wspominał: „Nasze badanie wykazało, że 91% mężczyzn i 84% kobiet przynajmniej raz w życiu doświadczyło żywych, realistycznych fantazji o zabiciu innej osoby. Kiedy zastanawiałem się nad tymi zaskakującymi wynikami, pamiętając o tym, że ludzki umysł został ukształtowany przez proces ewolucji, zacząłem podejrzewać, iż owe fantazje stanowią przejaw głębokich mechanizmów psychologicznych, które motywują nas do zabijania z konkretnych, jasno określonych powodów. Siedem lat dalszych, niemal obsesyjnych badań nad zjawiskiem morderstwa skłoniło mnie do wniosku, że w ludzkim umyśle naprawdę ukształtowały się adaptacyjne mechanizmy zabijania – głęboko zakorzenione schematy myślowe, często współwystępujące z wewnętrznym dialogiem i zakorzenione w silnych emocjach – które motywują nas do popełniania morderstw”².

Mimo że każde zabójstwo budzi lęk, to jednym z jego rodzajów szczególnie napawających strachem jest zabójstwo masowe. Stanowi ono przedmiot licznych badań naukowych oraz szczegółowych analiz prowadzonych przez służby śledcze na całym świecie. Zabójstwo masowe przyciąga uwagę z kilku powodów – przede wszystkim ze względu na dużą liczbę ofiar poniesioną w jednym akcie przestępczym oraz często losowy charakter ich doboru. Dlatego potencjalnie każdy – niezależnie od wieku, płci, statusu społecznego, wyznania czy poglądów politycznych – może stać się jego ofiarą. Wyniki badań polskiej literatury przedmiotu wskazują, że publikacje opisujące masowe zabójstwa często koncentrują się na zdarzeniach poza Polską – przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych (USA) oraz w Europie Zachodniej³, a terminologia stosowana do opisu sprawców tego typu czynów jest zróżnicowana. Występują między innymi takie terminy, jak: szkolni strzelcy, szkolni zabójcy, aktywni strzelcy, amok, aktywni zabójcy, a także anglojęzyczne

¹ David Buss – profesor psychologii na Uniwersytecie Teksaskim w Austin. Przez wiele lat wykładał na Uniwersytecie Harvarda i na Uniwersytecie Michigan. Światowej sławy ekspert w dziedzinie emocji, płci, psychologii rozwojowej i psychologii relacji. Laureat prestiżowych nagród, przyznawanych między innymi przez Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne.

² D.M. Buss, *Morderca za ścianą. Zabójcze skłonności ludzkiego umysłu*, Sopot 2014, s. 17.

³ Zob. J. Stukan, *Szkolni strzelcy. Przewidywanie i zapobieganie morderstwom*, Opole 2011, s. 58–156.

określenia *active shooter* i *active killer*⁴. Rozbieżności te wynikają z kilku powodów, spośród których najważniejsze to lokalizacja ataku oraz zastosowane przez sprawców narzędzia. Nie bez znaczenia pozostaje również zaplecze – zarówno zawodowe, jak i naukowe – autorów poszczególnych publikacji. Kolejnym źródłem informacji na temat tego rodzaju zdarzeń są doniesienia prasowe. W polskich mediach, relacjonujących incydenty o podobnym charakterze, dominują określenia takie jak **atak nożownika** czy **atak szaleńca**. Autor niniejszego opracowania przyjął jednak termin **aktywny zabójca** jako hipe-ronim obejmujący wszystkich sprawców analizowanych w artykule. W związku z powyższym sformułowano dwa pytania badawcze: jak definiowane jest zjawisko aktywnego zabójcy w polskim prawie karnym oraz dokumentach regulujących przygotowanie i działanie polskiej Policji? oraz w jakim stopniu zjawisko aktywnego zabójcy stanowi rzeczywiste zagrożenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce? Przyjęto również dwie hipotezy badawcze: na terenie Polski dochodzi do ataków realizowanych w mechanizmie aktywnego zabójcy, które stanowią rzeczywiste zagrożenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, oraz w polskim prawie karnym, a także dokumentach regulujących działania Policji brak jest jednolitej, spójnej definicji zjawiska aktywnego zabójcy, co utrudnia jego jednoznaczną klasyfikację i efektywne przeciwdziałanie.

Wiodącą metodą badawczą była analiza danych z literatury przedmiotu, aktów prawnych, źródeł medialnych (telewizja, Internet), artykułów naukowych oraz publikacji zwartych. Metodami pomocniczymi były: porównanie, uogólnianie, wnioskowanie i synteza. Dodatkowo wykorzystano wyniki badań własnych autora przeprowadzonych w latach 2019–2023 w ramach przewodu doktorskiego.

Ujęcie definicyjne zjawiska aktywnego zabójcy w Polsce

Człowiek od zawsze starał się uczynić łatwiejszą orientację w złożoności świata poprzez definiowanie elementów otaczającej go rzeczywistości. Zjawisko **zabójstwa** również poddane zostało tej zasadzie i zdefiniowane jako „zabicie kogoś, przestępstwo polegające na umyśl-

⁴ Zob. *Ibidem*, s. 9; zob. także: J. Kudliński, *Active shooter*, „Terroryzm. Zagrożenia – Prewencja – Przeciwdziałanie”, 2010, nr 2; A. Karolewski, *Active shooter – jedna z metod wykorzystywanych przez terrorystów* [w:] *Reagowanie na zamachy terrorystyczne. Wybrane zagadnienia*, red. J. Stelmach, Warszawa 2016; M. Pałys, *Aktywny zabójca*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny”, 2019, nr 3–4, s. 40–41.

nym pozbawieniu człowieka życia”⁵. W publikacjach encyklopedycznych funkcjonuje również określenie tego czynu jako **morderstwo**, które w podobny sposób opisuje się jako „przestępstwo polegające na pozbawieniu życia człowieka”⁶. W języku potocznym oba terminy stosowane są zamiennie. Zabójstwa budzą powszechną niechęć, kojarząc się nie tylko z bólem, lecz także ze strachem. Jak pisał Edmund Burke: „żadna pasja nie pozbawia umysłu wszelkiej mocy rozumowania i działania tak skutecznie jak strach”. Mimo że emocja ta stanowi jeden z kluczowych elementów przetrwania naszego gatunku, nie jest postrzegana pozytywnie. Mnogość tego rodzaju zdarzeń oraz silne ich nasycenie w przekazach medialnych sprawiają jednak, że w pewnym stopniu się do nich przyzwyczajamy. Zabójstwa pojedynczych osób, najczęściej z tego samego kręgu towarzyskiego, są zwykle kojarzone ze środowiskami przestępczymi, porachunkami zorganizowanych grup przestępczych lub środowiskami patologicznymi, w których tego rodzaju tragediom często towarzyszy użycie rozmaitych środków odurzających. Tego typu narracja sprzyja tzw. znieczulicy oraz buduje fałszywe poczucie bezpieczeństwa – zjawiska te wydają się bowiem odległe, niemal nierealne, jakby pochodziły z innego świata. Istnieją jednak pewne kategorie przestępstw, które brutalnie wdzierają się w iluzoryczną strefę komfortu. Należą do nich masowe zabójstwa, zwłaszcza te dokonywane w ogólnodostępnych miejscach użyteczności publicznej, przede wszystkim w szkołach. Przestępstwami tego rodzaju są m.in. zabójstwa popełniane przez sprawców określanych mianem **aktywnych zabójców**, będących egzemplifikacją **masowych zabójców**.

Według Kacpra Gradonia – „zabójstwa masowe są jedną z form zabójstw wielokrotnych, w których sprawca pozbawia życia większą niż jedna osoba liczbę ofiar”⁷. Przywołany autor przedstawia także zabójstwa masowe jako czyn charakteryzujący się „jednością miejsca i czasu zdarzenia, podczas którego w ramach jednego incydentu, działający (najczęściej) samodzielnie sprawca pozbawia życia wiele osób, a następnie dokonuje autoegzekucji (samodzielnie lub przez pośrednika – tzw. *suicide by proxy*). Z analizy porównawczej wielu przypadków tego typu sprawców wynika, że zabójcy masowi są z reguły osobami przytłoczonymi głębokim poczuciem alienacji i frustracji, wynikającym z przekonania, że niezależnie od podjętych wysiłków i ambicji nigdy nie zajmą takiego miejsca w społeczeństwie, do jakiego aspirują”⁸.

⁵ *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1981, s. 887.

⁶ *Ibidem*, s. 212.

⁷ K. Gradoń, *Zabójstwo wielokrotne. Profilowanie kryminalne*, Warszawa 2010, s. 24.

⁸ *Ibidem*, s. 26.

Analiza literatury przedmiotu w poszukiwaniu definicji tego zjawiska pozwala zauważyć, że wielu autorów opisujących działania sprawców przestępstw odwołuje się do naukowych ujęć masowego zabójstwa. Zastosowana terminologia istotnie różni się jednak w zależności m.in. od zastosowanego *modus operandi*. Tendencja ta jest szczególnie widoczna w opracowaniach autorstwa przedstawicieli różnych służb odpowiedzialnych za wykrywanie, ściganie oraz zapobieganie tego rodzaju przestępstwom. Zdaniem Andrzeja Mrocza, „**Active shooter** jest typem zabójcy zorganizowanego i wpisuje się w kategorię mordercy masowego. Morderca (zabójca) masowy odnosi się do osób, które zabijają kilka ofiar w niewielkim odstępie czasu. [...] Zostało przyjęte, że liczba ofiar – są rozbieżności co do skutku – wynosi cztery. Według kryteriów przyjętych przez Federal Bureau of Investigation – żeby konkretny przypadek zaliczyć do tej kategorii zabójstw, muszą być spełnione warunki: trzy lub więcej ofiar; przestępstwo dokonane na ograniczonym (zwykle małym) obszarze; przestępstwo dokonane w ograniczonym przedziale czasowym, tj. poniżej 12 godzin. Tym samym wyraźnie należy odróżnić masowego od seryjnego zabójcy, który należy do innej kategorii przestępców. Masowy morderca zabijając swe ofiary co kilka lub nawet co kilkadziesiąt minut spodziewa się, a nawet w pewnym sensie planuje (zakłada) konfrontację z organami ścigania (najczęściej myśli konkretnie o policji). Jest zdesperowany w takim stopniu, iż liczy się z tym, że może nie przeżyć całego zdarzenia. Ciąg jego działania skutkującego wieloofiariością w większości przypadków kończy się samobójstwem lub samobójstwem przez policję (*suicide by cops*), czyli niczym innym jak sprowokowaniem funkcjonariuszy policji do zastrzelenia go”⁹.

Na tym etapie zasadne wydaje się uporządkowanie omawianego zjawiska w kontekście zróżnicowanej terminologii (**aktywny strzelec** vs **aktywny zabójca**), stosowanej w licznych źródłach. „Niestety wielokrotnie, zwłaszcza w mediach, terminologia ta stosowana jest wobec tego samego sprawcy zamiennie i bardzo często błędnie. W połowie XX w., zwłaszcza w USA, tego typu przestępcy nazywani byli zazwyczaj aktywnymi strzelcami ze względu na fakt, iż dokonywali masakry przy użyciu broni palnej. Jednak pojawił się problem z terminologią, gdy sprawca działał w podobny lub identyczny sposób, nie używając jednak broni palnej, lecz np. noża, maczety, siekiery, samochodu lub urządzenia

⁹ A. Mroczek, *Active Shooter i terrorysta. Problematyka profilowania osobowościowego (psychologicznego) masowego zabójcy*, „Antyterroryzm. Polska i Świat”, 2016, nr 2, s. 32.

wybuchowego. W związku z powyższym wprowadzono nazwę **aktywny zabójca**¹⁰. Amerykańskie służby bezpieczeństwa nieustannie analizują zdarzenia z udziałem tego typu sprawców, co doprowadziło m.in. do zmiany obowiązujących rekomendacji w zakresie definicyjnym¹¹. Współcześnie nie wymaga się już, aby atak skutkował śmiercią co najmniej trzech ofiar ani by jego czas trwania nie przekraczał dwunastu godzin, aby mógł zostać zakwalifikowany jako atak aktywnego zabójcy (lub aktywnego strzelca). W rezultacie rozszerzono katalog zdarzeń spełniających kryteria tego rodzaju przestępstwa. Za aktywnego zabójcę (lub aktywnego strzelca) uznaje się obecnie sprawcę (lub sprawców), który zabija lub usiłuje zabić jak największą liczbę osób na ograniczonym, zaludnionym obszarze. Działania te zwykle charakteryzują się brakiem wyraźnego schematu lub zasad doboru ofiar. Są one nieprzewidywalne, dynamiczne, a ich przebieg najczęściej mieści się w przedziale od 10 do 15 minut, co wymusza natychmiastową reakcję ze strony dostępnych na miejscu służb bezpieczeństwa.

W Polsce ustawodawca narzucił określenie **zabójstwo**, które oznacza zbrodnię opisaną w art. 148 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (KK): „Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 10 albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”¹². Natomiast pojęcie **morderstwa** nie ma ścisłej definicji w polskim Kodeksie karnym, choć bywa używane potocznie lub umownie na określenie typu kwalifikowanego zabójstwa, opisanego w art. 148 § 2 KK.: „Kto zabija człowieka ze szczególnym okrucieństwem, w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, z użyciem materiałów wybuchowych, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 15 albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”¹³ oraz § 3 tejże ustawy: „Karze określonej w § 2 podlega, kto jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo oraz sprawca zabójstwa funkcjonariusza publicznego

¹⁰ D. Muszyński, *Postawa ofiar w sytuacji kryzysowej o charakterze aktywny strzelec/zabójca*, „Przegląd Policyjny”, 2018, nr 2, s. 182.

¹¹ *Active Shooter How to Respond*, U.S. Department of Homeland Security, www.dhs.gov (10.11.2024). Zob. także: *Critical Issues in Policing Series: The Police Response to Active Shooter Incidents*, U.S. Department of Justice, <https://www.ojp.gov> (10.11.2024).

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, art. 148 (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

¹³ *Ibidem*, art. 148.

popelnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego”¹⁴. W treści art. 148 § 3 KK ustawodawca odnosi się do przestępstwa polegającego na zabiciu jednym czynem więcej niż jednej osoby, nie precyzując jednak, czy czyn ten został popelniony na ograniczonej przestrzeni. W związku z tym należy uznać, że przywołany przepis nie dotyczy wyłącznie sprawców określanych mianem **aktywnych zabójców**, ponieważ może mieć również zastosowanie np. do sprawców zabójstw seryjnych, stanowiących odrębną kategorię. Jak wskazuje bowiem Brunon Hołyst, „pojęciowo morderstwo seryjne należy odróżnić od innych form zabójstw kilku osób”¹⁵. Nie należy jednak uznawać takiego brzmienia przepisów za wadliwe, gdyż pozwala ono uniknąć nadmiernej kazuistyki, która mogłaby pojawiać się przy każdej próbie szczegółowego klasyfikowania tego rodzaju zdarzeń.

Analiza treści wewnętrznych aktów prawnych, mających bezpośredni wpływ na przygotowanie i skuteczność działania polskiej Policji, wskazuje, że pojęcie aktywnego zabójcy występuje w kilku formach. W ramach szkolenia zawodowego podstawowego pojawia się określenie **aktywny strzelec**¹⁶, natomiast w programie kursu specjalistycznego z zakresu taktyki i technik interwencji użyto sformułowania **aktywny strzelec/zabójca**¹⁷. Programy wspomnianych kursów nie zawierają jednak definicji analizowanego zjawiska, a jedynie wskazują zagadnienia taktyczne, które nauczyciel policyjny powinien omówić w trakcie szkolenia. Definicja tego typu przestępcy została natomiast zawarta w Załączniku nr 5 do Zarządzenia nr 36 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 listopada 2017 roku w sprawie zadań realizowanych przez Policję w sytuacjach kryzysowych¹⁸. W przywołanym akcie prawnym posłużono się następującą definicją: „aktywny strzelec to osoba, która w jednym czasie i w jednym miejscu działa z zamiarem zabicia jak największej

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2009, s. 325.

¹⁶ Decyzja nr 376 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 grudnia 2022 r. w sprawie programu szkolenia zawodowego podstawowego, s. 236, 242, 261–263 (Dz.Urz. KGP 2022, poz. 238).

¹⁷ Decyzja nr 105 Komendanta Głównego Policji z dnia 11 maja 2021 r. zmieniająca decyzję w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym z zakresu taktyki i technik interwencji, s. 14, 43, 48 (Dz.Urz. KGP 2021, poz. 34).

¹⁸ Zarządzenie nr 36 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 listopada 2017 roku w sprawie zadań realizowanych przez Policję w sytuacjach kryzysowych (Dz.Urz. KGP 2017, poz. 73).

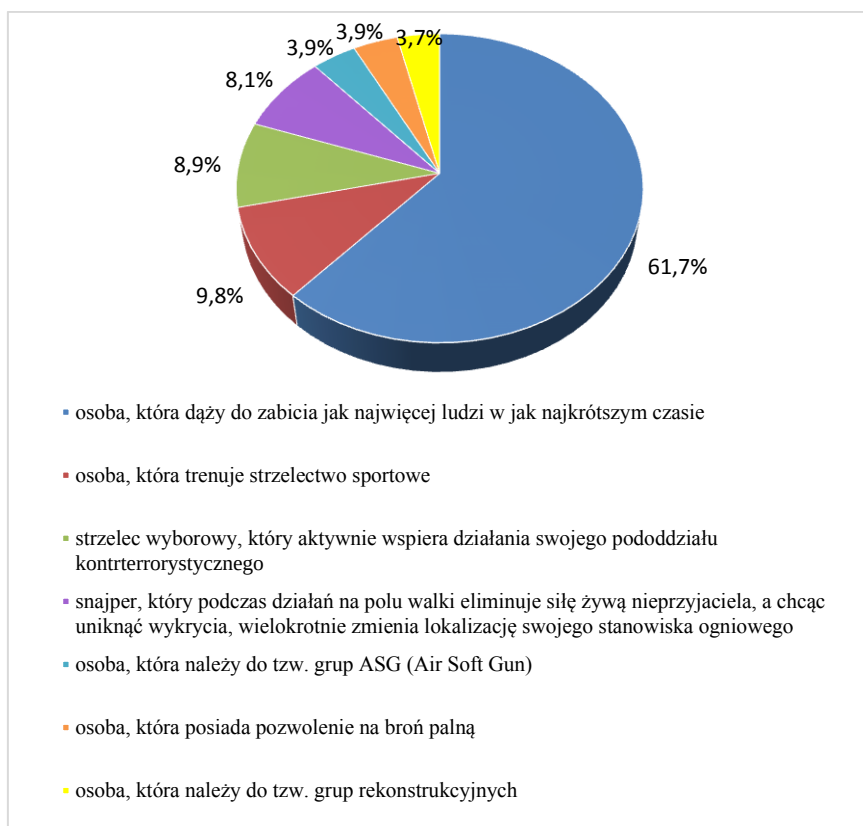
ilości osób przy użyciu najczęściej broni palnej, broni białej, materiałów wybuchowych lub innych środków, w tym środków komunikacji (samochody osobowe, ciężarowe, statki powietrzne)”. Przytoczona definicja charakteryzuje się brakiem precyzji, ponieważ przedstawia aktywnego strzelca jako sprawcę posługującego się między innymi bronią białą lub pojazdem mechanicznym. Ponadto, w tytule Załącznika nr 5 użyto określenia *amok*, co może sugerować nawiązanie zarówno do sposobu klasyfikowania tego typu sprawców w Republice Federalnej Niemiec¹⁹, jak i do grupy zaburzeń osobowości oraz zachowania ujętej w Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD)²⁰.

Wspomniana nieścisłość nabiera szczególnego znaczenia w świetle przeprowadzonych przez autora w latach 2019–2023 wśród funkcjonariuszy służby prewencyjnej Policji na terenie całej Polski badań, których wyniki wykazały, że termin **aktywny strzelec** nie zawsze był prawidłowo kojarzony. Ustalono, że jedynie 61,7% ankietowanych udzieliło prawidłowej odpowiedzi, wskazując, iż aktywny strzelec to osoba dążąca do zabicia jak największej liczby osób w możliwie najkrótszym czasie. Pozostali respondenci podawali błędne odpowiedzi, identyfikując aktywnego strzelca jako: osobę trenującą strzelectwo sportowe (9,8%), strzelca wyborowego wspierającego działania pododdziału kontrterrorystycznego (8,9%), snajpera eliminującego siłę żywą przeciwnika na polu walki i zmieniającego pozycję ogniową w celu uniknięcia wykrycia (8,1%), członka grup Air Soft Gun (3,9%), osobę posiadającą pozwolenie na broń palną (3,9%) lub członka grup rekonstrukcyjnych (3,7%)²¹. Analiza powyższych danych prowadzi do niepokojącego wniosku: aż 4 na 10 funkcjonariuszy pełniących służbę patrolową – czyli potencjalnie dwa, a niekiedy nawet cztery patrole – nie rozpoznaje prawidłowo zagrożenia, jakim jest **aktywny strzelec**.

¹⁹ Krisenmanagement, Handreichung für den Umgang mit Krisensituationen an Schulen, November 2019, Rheinland-Pfalz; zob. także: *Tat- und Fallanalysen hochexpresiver zielgerichteter Gewalt (TARGET)*, Freien Universität Berlin, <https://www.ewi-psy.fu-berlin.de> (9.04.2025).

²⁰ „Dotychczas nie udało się ustalić definicji amoku, którą jednomyślnie zaakceptowałoby środowisko naukowe. Przede wszystkim *amok* jest kulturowym fenomenem obserwowanym w Malezji i Indonezji. Zarówno w ICD-10, gdzie *amok* zaliczany jest do grupy zaburzeń osobowości i zachowania, jak i w DSM-IV, gdzie znajduje się w dziale zaburzeń dysocjacyjnych, zaznaczono, że jest to zjawisko swoiste kulturowo”, źródło: H. Dressing, A. Meyer-Lindenberg, *Ocena gróźb i ryzyka wystąpienia amoku. Nowe zadanie dla psychiatrii?*, *Psychiatria po dyplomie*, t. 8, nr 4, 2011, s. 49, <https://podyplomie.pl> (9.04.2025).

²¹ Na podstawie badań własnych autora, przeprowadzonych w latach 2019–2023 w ramach przewodu doktorskiego.

Wykres 1. Skojarzenia respondentów z pojęciem aktywny strzelec

Źródło: opracowanie własne.

Przypadki ataków aktywnego zabójcy w Polsce – analiza wybranych incydentów

W wyniku zamachu śmierć poniosło pięć osób: dwóch uczniów, jeden z nauczycieli oraz obaj napastnicy. Atak charakteryzował się wyjątkową brutalnością oraz wysokim poziomem determinacji sprawców, którzy użyli broni palnej do rażenia osób znajdujących się w ich bezpośrednim otoczeniu. Zastosowali również granaty ręczne, których użyli w końcowej fazie zdarzenia, doprowadzając do swojej śmierci poprzez samobójstwo. „Ponadto podczas przeszukania mieszkań sprawców ujawniono list pożegnalny Janusza Obrąbalskiego, z którego treści wynikało m.in., iż ma zamiar dokonać takiego przestępstwa i godzi się na

utrąte życia podczas jego realizacji”²². Wydarzenie to, mimo iż miało miejsce niemal sto lat temu, wykazuje istotne podobieństwa do współczesnych incydentów z udziałem aktywnych zabójców. Zbieżność ta widoczna jest zarówno w zakresie zastosowanych przez sprawców środków – broni palnej, granatów oraz urządzeń wybuchowych – jak i w wyborze lokalizacji ataku (teren szkoły) oraz sposobie jego zakończenia (samobójstwo sprawców). Zachowanie ofiar również ujawnia pewne wzorce charakterystyczne dla tego rodzaju sytuacji. Z relacji świadków wynika, że zarówno uczniowie, jak i nauczyciele zareagowali w sposób intuicyjny, dzieląc się na trzy grupy: osoby podejmujące ucieczkę, osoby szukające schronienia oraz osoby próbujące interweniować i powstrzymać napastników.

Incident wileński, niezależnie od zmian geopolitycznych, jakie zaszły od tamtego czasu w historii Polski, potwierdza trafność postawionej hipotezy – zarówno w zakresie rzeczywistego występowania ataków realizowanych w mechanizmie aktywnego zabójcy na terytorium kraju, jak i ich wpływu na poziom zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego. Wydarzenie to zostało również przywołane ze względu na możliwość określenia przedziału czasowego, w którym podjęto działania zmierzające do zidentyfikowania oraz analizy problemu wskazanego w pytaniu badawczym.

Stalowa Wola, 2017 rok

„Tragiczne wydarzenia, jakie rozegrały się w Stalowej Woli, na terenie galerii handlowej Vivo obudziły polskie społeczeństwo z głębokiego snu. Okazało się bowiem, że galeria handlowa, kojarząca się do tej pory nie tylko z zakupami, ale przede wszystkim z rodzinnymi weekendowymi wypadami może w ciągu kilku chwil stać się miejscem tragedii. Mimo iż tego typu wydarzenia miały wielokrotnie miejsce na świecie, często z jeszcze tragiczniejszymi skutkami, to jednak nikt nie dopuszczał do siebie myśli, że w polskich miastach również może ziścić się scenariusz kojarzony raczej z wydarzeniami zagranicznymi, szczególnie w USA”²³. Ataku w galerii handlowej Vivo, przy ul. Chopina w Stalowej Woli, dokonał 27-letni Konrad K., który w przeszłości leczył się psychiatrycznie oraz miał konflikty z prawem. W dniu 20 października 2017 roku zabił jedną osobę i ciężko ranił kolejnych osiem, z których część odniosła trwałe kalectwo. Feralnego dnia, na krótko przed atakiem, sprawca pojawił się na terenie galerii, gdzie był widziany przez jej pracowników. „Chodził po pasażu, jadł loda i przyglądał się ludziom.

²² D. Muszyński, *op.cit.*, s. 186.

²³ *Ibidem*, s. 9.

Zwróciłam na niego uwagę i pomyślałam sobie «jaki dziwak». Miałam szczęście. Minęłam go i zesłam ze stoiska, a dwie minuty później on ruszył zabijać»²⁴.

Zaobserwowano, że sprawcy podobnych incydentów często pojawiają się na miejscu zbrodni przed jej dokonaniem, co wynika najczęściej z dwóch powodów. Przeprowadzają w ten sposób rozpoznanie obiektu/terenu w celu usprawnienia swoich działań w trakcie późniejszego ataku oraz niekiedy kontemplują miejsce przyszłej zbrodni, wzmacniając motywację do ataku na przebywających tam ludzi. Nierzadko oba powody odgrywają równie istotną rolę w postępowaniu sprawców. Analizując zachowanie Konrada K. w trakcie popełniania przestępstwa, dostrzec można elementy postępowania charakterystyczne dla aktywnych zabójców, takie jak dynamiczne przemieszczanie się po terenie galerii, atakowanie przypadkowych osób, bez szczególnego profilu ofiar, oraz wykorzystanie do popełnienia przestępstwa dwóch noży wojskowych. „Nożownik – Konrad K. – przebiegł przez całe centrum z dwoma bagnetami. Wybierał przypadkowe ofiary i dźgał je na oślep. – Zaglądał nawet do butików przy pasażu – jak wspomina jeden ze świadków. Koleżanka schowała się za ladą i jej nie zauważył. Inną dziewczynę, która sprzedaje na wyspie, próbował dosięgnąć nożem, ale ona wybiegła i schowała się w siłowni»²⁵.

Ostatecznie sprawca został obezwładniony przez świadków zajścia, a przybyli na miejsce funkcjonariusze Policji przejęli Konrada K., zapobiegając linczowi. Zachowanie ofiar w galerii „Vivo” przypomina w swym schemacie reakcję uczniów gimnazjum wileńskiego, tzn. część osób natychmiast podjęła ucieczkę lub szukała schronienia, a niektórzy postanowili podjąć próbę walki. „Tomasz Niemiec, akurat rozmawiał z szefową, kiedy wbiegła przerażona dziewczyna i powiedziała, aby nie wychodzić na pasaż galerii [...] postanowił sprawdzić co się dzieje. W pierwszym momencie zobaczył dziewczynę ze stoiska, która papierowym ręcznikiem uciskała ranę na głowie. Ktoś inny wtedy rzucił: «jakiś wariat biega z nożem i tnie ludzi!» [...] Kiedy biegł pasażem w poszukiwaniu nożownika jego oczom ukazywał się coraz większy rozmiar tragedii. Mijał pokrwawionych ludzi z kłutymi, głębokimi ranami i zszokowanych klientów, którzy nie wierzyli, że to dzieje się naprawdę [...]. Dobiegł do końca galerii i wyszedł na zewnątrz. – «Tam jest!» – wskazał kierunek ucieczki nożownika robotnicy z budowy obok [...]. Jak wyznał Tomasz Niemiec: «Jednego jestem pewny. Gdybym wtedy nic nie

²⁴ WL, „Łzy same płyną...” Pracownicy galerii o ataku nożownika. Ich relacje są wstrząsające, Fakt, <https://www.fakt.pl> (13.11.2024).

²⁵ *Ibidem*.

zrobił, pewnie nigdy bym sobie tego nie wybaczył...»²⁶. Podczas wydarzeń w Stalowej Woli na terenie galerii przebywał także jeden z pracowników ochrony, który nie był w tym dniu na służbie, lecz spędzał czas z rodziną na zakupach. Został on również zaatakowany przez Konrada K. i odniósł poważne obrażenia ciała, a scena ataku odbyła się na oczach jego dziecka. „Widziałam jak ten zbir dopadł pana Jurka z ochrony, który akurat był w galerii prywatnie z rodziną. Zranił go na oczach jego małego synka. Początkowo myślałam, że to zwykła szarpanina. Zobaczyłam jednak nóż. Dziecko płakało z przerażenia, bo tatuś leżał cały we krwi. Przytulałam tego chłopczyka, aby go pocieszyć, potem dobiegła jego mama»²⁷.

Opisane wydarzenia ze Stalowej Woli stanowią klasyczny przykład ataku aktywnego zabójcy, który posłużył się nożami, a jego ofiarami były osoby przypadkowe. Ponadto zmieniał swoją lokalizację bardzo sprawnie, poruszał się truchtem i w całkowitej ciszy, co uczyniło go szczególnie trudnym przeciwnikiem. Powyższe prowadzi do wniosku, iż pewne mechanizmy, charakterystyczne dla tego typu incydentów zarówno w zakresie zachowań sprawców, jak i ofiar, pozostają niezmiennie niezależnie od szerokości geograficznej.

Brześć Kujawski, 2019 rok

Wydarzenia, do których doszło 27 maja 2019 roku w Szkole Podstawowej nr 1 w Brześciu Kujawskim, stanowią klasyczny przykład ataku aktywnego zabójcy, znanego z przypadków występujących w amerykańskich placówkach oświatowych. „Tego dnia około godziny 10:00 18-letni były uczeń szkoły, uzbrojony w rewolwer czarnoprochowy oraz sześć ładunków wybuchowych własnej produkcji, pojawił się na drugim piętrze jednego z segmentów szkoły. Do jednej z sal lekcyjnych, która była otwarta, wrzucił ładunek wybuchowy [...]. Nauczyciel podjął decyzję o natychmiastowej ewakuacji klasy do toalety z zamiarem zabarykadowania się. W trakcie ewakuacji czworo uczniów spanikowało, odłączyło się od grupy i zaczęło zbiegać klatką schodową w dół. Napastnik cały czas stał niedaleko i oddał trzy strzały do ostatniej z dziewczynek, trafiając ją»²⁸. Sprawcą okazał się 18-letni Marek N., absolwent gimnazjum, które wcześniej funkcjonowało w budynku obecnej szkoły pod-

²⁶ WL, *Rzucił się z rurką na nożownika. Bohater ze Stalowej Woli*, Fakt, <https://www.fakt.pl> (14.11.2024).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ K. Danielewicz, *Masakra w szkole w Columbine... Czy polskie szkoły są bezpieczne?*, Security in Practice, <https://securityinpractice.eu> (14.11.2024).

stawowej. W związku z tym znał on bardzo dobrze topografię obiektu, co jest sytuacją często spotykaną w podobnych przypadkach i zdecydowanie niekorzystną zarówno dla potencjalnych ofiar, jak i interweniujących funkcjonariuszy Policji. W połączeniu z dużą dynamiką działań sprawcy sytuacja ta stanowiła szczególnie niebezpieczną kombinację czynników. Decyzja nauczyciela o wyprowadzeniu dzieci z klasy może budzić wątpliwości, ponieważ w krótkim czasie, na ograniczonej przestrzeni, zgromadziła się znaczna liczba uczniów, co zauważył oczekujący na korytarzu sprawca. Taki rozwój wydarzeń stworzył dla aktywnego zabójcy dogodny moment do działania – prowadzenie ognia, nawet na oślep, w warunkach dużego zagęszczenia osób znacząco zwiększało prawdopodobieństwo trafienia ofiary. Dodatkowo, w wyniku paniki i towarzyszącego jej chaosu, część dzieci odłączyła się od grupy, co zostało wykorzystane przez sprawcę – w wyniku tego postrzelił on 11-letnią dziewczynkę²⁹. Warto przypomnieć, że w Szkole Podstawowej nr 1 w Brześciu Kujawskim w październiku 2017 roku przeprowadzono szkolenie dla nauczycieli dotyczące zasad postępowania w przypadku wtargnięcia napastnika na teren szkoły. Szkolenie prowadzone było przez emerytowanych żołnierzy, w tym weteranów misji w Afganistanie. Informacja ta wzmacnia wątpliwości co do słuszności decyzji nauczyciela o opuszczeniu klasy. Należy jednak, dla zachowania obiektywizmu, uwzględnić okoliczności, w jakich decyzja ta została podjęta. Po eksplozji urządzenia wybuchowego pozostanie w sali lekcyjnej również wiązało się z realnym zagrożeniem dla życia i zdrowia uczniów, wynikającym z obecności toksycznych substancji chemicznych uwolnionych w wyniku detonacji. „Jak ustalili śledczy z Pomorskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przystępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Gdańsku: eksplozja spowodowała rozprzestrzenianie się gorących produktów powybuchowych oraz powstanie toksycznych gazów zawierających między innymi siarkowodor. Ładunek generował również impuls akustyczny, mogący spowodować obrażenia narządu słuchu w odległości do dwóch metrów od miejsca detonacji”³⁰. Marek N. po tym, jak postrzelił uciekającą uczennicę, przemieszczał się po terenie szkoły, detonując kolejne urządzenia wybuchowe, a po napotkaniu jednej z pracownic szkoły oddał w jej kierunku kilka strzałów, raniąc kobietę. Ostatecznie sprawca po krótkiej rozmowie z woźnym

²⁹ M. Partyła, *Strzelał do dzieci. Były uczeń skazany za atak na szkołę w Brześciu Kujawskim*, RMF 24, <https://www.rmfm24.pl> (14.11.2024).

³⁰ R. Pasztelański, *Podczas ataku na szkołę w Brześciu Kujawskim chciał zabić jak najwięcej osób*, TVP Info, <https://www.tvp.info> (26.05.2023).

szkoły, który początkowo również był celem ataku, poddał się i położył na podłodze szkolnego korytarza.

Analiza incydentu, do którego doszło w Brześciu Kujawskim, prowadzi do wniosku, iż Marek N. swym postępowaniem wypełnił wszelkie znamiona definicji aktywnego zabójcy. Przemawiają za tym zarówno *modus operandi* sprawcy, jak również zachowanie świadków – ofiar zdarzenia. Incydent został przerwany w wyniku bohaterskiej postawy woźnego, który – ryzykując własne życie – podjął próbę przerwania tragedii. Podejmowanie działań ratujących życie dzieci stanowi szczególnie wymagające zadanie zarówno dla przypadkowych bohaterów, jak i przedstawicieli powołanych do tego służb i formacji. Często w takich okolicznościach emocje biorą górę i stanowią pobudki, dla których ludzie ryzykują własne życie, jak pracownik szkoły w Brześciu Kujawskim – Krzysztof Gorzycki.

Szczecin, 2024 rok

W dniu 1 marca 2024 roku na placu Rodła w Szczecinie doszło do tragicznego zdarzenia, w wyniku którego poszkodowanych zostało dwadzieścia osób, w tym sześcioro dzieci. Jedna z ofiar zmarła na skutek odniesionych obrażeń³¹. Sprawcą ataku okazał się 33-letni Grzegorz Ł., który – kierując samochodem osobowym marki Ford Focus – celowo wjechał w grupę osób oczekujących na przystanku komunikacji miejskiej. Następnie podjął próbę ucieczki z miejsca zdarzenia. W wyniku kolizji z kilkoma pojazdami nie był w stanie kontynuować ucieczki i został ujęty przez świadków. Po zatrzymaniu Grzegorz Ł. oświadczył, że jego działanie było świadome i zaplanowane – twierdził, że w tłumie rozpoznał osoby, które według jego przekonania należały do grupy pedofilskiej, wcześniej przez niego rzekomo „rozpracowanej”. Między innymi na podstawie tych wyjaśnień sporządzono opinię psychiatryczno-psychologiczną, w której dwóch biegłych lekarzy psychiatrów oraz biegła psycholog uznali sprawcę za osobę niepoczytalną w rozumieniu art. 31 §1 KK. W toku postępowania sądowego pełnomocnik pokrzywdzonych zakwestionował zasadność tej opinii, wskazując na dowody mogące świadczyć o racjonalnym planowaniu czynu. Zabezpieczone dane cyfrowe z urządzeń należących do sprawcy wykazały wcześniejsze wyszukiwania w Internecie haseł typu: „jak zdobyć żółte papiery?”, „niepoczytalność” oraz „prawo karne”. Zdaniem pełnomocnika zgromadzony materiał dowodowy może wskazywać, że sprawca posiadał zdolność do rozpoznania znaczenia swojego czynu oraz pokierowania swoim postę-

³¹ Zob. MR/gp, *Wjechał w tłum ludzi, nie będzie procesu*, TVN24, <https://tvn24.pl> (14.03.2025).

powaniem, a – co szczególnie istotne z perspektywy badanego zjawiska aktywnego zabójcy – uprzednio zaplanował atak³².

Schemat szczecińskiego zdarzenia odpowiada cechom charakterystycznym dla zjawiska, jakim jest aktywny zabójca, co potwierdza kilka kluczowych elementów. W początkowej fazie postępowania prokuratura postawiła Grzegorzowi Ł. m.in. zarzut usiłowania zabójstwa wielu osób, kwalifikowany z art. 148 § 3 KK. Ponadto analiza sposobu działania sprawcy wskazuje, że podjął on działania gwałtowne, a jako broń wykorzystał samochód osobowy. Atak został przeprowadzony z zaskoczenia, był wymierzony w przypadkowe ofiary, a jego celem było spowodowanie śmierci jak największej liczby osób.

Zakończenie

Punktem wyjścia w procesie długofalowego przygotowania do rozwiązywania wszelkich problemów – w tym również tych dotyczących bezpieczeństwa, stanowiącego jedną z podstawowych potrzeb człowieka – jest ich właściwe zdefiniowanie. Przedstawione wyniki badań pozwoliły nie tylko odpowiedzieć na postawione pytania badawcze, lecz także potwierdziły hipotezy sformułowane przez autora.

Ustalono, iż zjawisko aktywnego zabójcy wyrywa się obowiązującemu reżimowi definicyjnemu w Polsce. W przepisach prawa karnego brak jest regulacji, która *expressis verbis* kwalifikowałaby przestępstwo jako czyn popełniony przez aktywnego zabójcę. Niemniej jednak konstrukcja art. 148 § 3 Kodeksu karnego stanowi skuteczne narzędzie penalizacji tego rodzaju czynów, umożliwiając ściganie sprawców bez popadania w nadmierną kazuistykę.

Wewnętrzne dokumenty polskiej Policji uwzględniają przestępstwa popełniane przez tzw. aktywnych zabójców, jednak stosowana w nich terminologia wykazuje istotne rozbieżności. W ramach szkolenia zawodowego podstawowego, doskonalenia zawodowego centralnego, a także w instrukcjach dotyczących postępowania w sytuacjach kryzysowych funkcjonariusze spotykają się z niejednorodnym nazewnictwem opisującym tego rodzaju sprawców. Brakuje przy tym jednoznacznego rozróżnienia na sprawców posługujących się bronią palną oraz tych, którzy używają innych narzędzi (np. noży, siekier, maczet, pojazdów mechanicznych). Problem ten nie ma wyłącznie charakteru semantycznego – z punktu widzenia taktyki działań interwencyjnych różnice te mają istotne znaczenie.

³² Zob. M. Parkitny, *Kierowca, który wjechał w ludzi na placu Rodła w Szczecinie, trafił do szpitala, bo nie wiedział co robi*, GS 24.pl, <https://gs24.pl> (14.03.2025).

Przedstawione w artykule przypadki jednoznacznie potwierdzają postawioną hipotezę badawczą o występowaniu na terenie Polski przestępstw popełnianych w mechanizmie działania aktywnego zabójcy. Obecność licznych ofiar śmiertelnych oraz osób rannych w analizowanych zdarzeniach, jak również zachowania sprawców, ofiar i świadków, wskazują na powtarzalność charakterystycznych schematów dla tego typu ataków.

Uzyskane wyniki badań prowadzą do wniosku o konieczności opracowania kompleksowego systemu prewencyjno-reakcyjnego, który powinien być oparty na kilku kluczowych filarach: jednoznacznej i spójnej definicji zjawiska aktywnego zabójcy, systematycznej identyfikacji potencjalnych zagrożeń, szczegółowej analizie incydentów, właściwym przygotowaniu służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo oraz budowaniu świadomości i kompetencji wśród obywateli. Wnioski wynikające z przeprowadzonych badań mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych, pogłębionych analiz omawianego zjawiska, jak również przyczynić się do opracowania skutecznych mechanizmów przeciwdziałania i ochrony przed tego rodzaju zagrożeniami.

Bibliografia

- Active Shooter How to Respond*, U.S. Department of Homeland Security, www.dhs.gov (10.11.2024).
- Buss D.M., *Morderca za ścianą. Zabójcze skłonności ludzkiego umysłu*, Sopot 2014.
- Critical Issues in Policing Series: The Police Response to Active Shooter Incidents*, U.S. Department of Justice, <https://www.ojp.gov> (10.11.2024).
- Danielewicz K., *Masakra w szkole w Columbine... Czy polskie szkoły są bezpieczne?*, Security in Practice, <https://securityinpractice.eu> (14.11.2024).
- Decyzja nr 105 Komendanta Głównego Policji z dnia 11 maja 2021 r. zmieniająca decyzję w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym z zakresu taktyki i technik interwencji (Dz.Urz. KGP 2021, poz. 34).
- Decyzja nr 376 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 grudnia 2022 r. w sprawie programu szkolenia zawodowego podstawowego (Dz.Urz. KGP 2022, poz.238).
- Dressing H., Meyer-Lindenberg A., *Ocena grózb i ryzyka wystąpienia amoku. Nowe zadanie dla psychiatrii?* Psychiatria po dyplomie, t. 8, nr 4, 2011, <https://podyplo.mie.pl> (9.04.2025).
- Gradoń K., *Zabójstwo wielokrotne. Profilowanie kryminalne*, Warszawa 2010.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2009.
- Karolewski A., *Active shooter – jedna z metod wykorzystywanych przez terrorystów [w:] Reagowanie na zamachy terrorystyczne. Wybrane zagadnienia*, red. J. Stelmach, Warszawa 2016.
- Krisenmanagement, *Handreichung für den Umgang mit Krisensituationen an Schulen*, November 2019, Rheinland-Pfalz.
- Kudliński J., *Active shooter*, „Terroryzm. Zagrożenia – Prewencja – Przeciwdziałanie”, 2010, nr 2.

- MR/gp, *Wjechał w tłum ludzi, nie będzie procesu*, TVN24, <https://tvn24.pl> (14.03.2025).
- Mroczek A., *Active Shooter i terrorysta. Problematyka profilowania osobowościowego (psychologicznego) masowego zabójcy*, „Antyterroryzm. Polska i Świat”, 2016.
- Muszyński D., *Postawa ofiar w sytuacji kryzysowej o charakterze aktywny strzelec/zabójca*, „Przegląd Policyjny”, 2018, nr 2.
- Pałys M., *Aktywny zabójca*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny”, 2019, nr 3–4.
- Parkitny M., *Kierowca, który wjechał w ludzi na placu Rodła w Szczecinie, trafi do szpitala, bo nie wiedział co robi*, GS 24.pl, <https://gs24.pl> (14.03.2025).
- Partyla M., *Strzelec do dzieci. Były uczeń skazany za atak na szkołę w Brześciu Kujawskim*, RMF24, <https://www.rmf24.pl> (14.11.2024).
- Pasztelański R., *Podczas ataku na szkołę w Brześciu Kujawskim chciał zabić jak najwięcej osób*, TVP Info, <https://www.tvp.info> (26.05.2023).
- Stukan J., *Szkolni strzelcy. Przewidywanie i zapobieganie morderstwom*, Opole 2011.
- Tat- und Fallanalysen hochexpressiver zielgerichteter Gewalt (TARGET)*, Freien Universität Berlin, <https://www.ewipsy.fuberlin.de> (9.04.2025).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- WL, *Lzy same płyną... Pracownicy galerii o ataku nożownika. Ich relacje są wstrząsające*, Fakt, <https://www.fakt.pl> (13.11.2024).
- WL, *Rzucił się z rurką na nożownika. Bohater ze Stalowej Woli*, Fakt, <https://www.fakt.pl> (14.11.2024).
- Zarządzenia nr 36 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 listopada 2017 roku w sprawie zadań realizowanych przez Policję w sytuacjach kryzysowych (Dz.Urz. KGP 2017, poz. 73).

The Perception of the Active Killer Phenomenon in Poland

Abstract

In this article, the author addresses two research questions: How is the phenomenon of the active killer defined in Polish criminal law and in documents regulating the preparation and operational activities of the Polish Police? To what extent does the phenomenon of the active killer pose a real threat to public safety and order in Poland? Accordingly, two research hypotheses were formulated and confirmed in light of the conducted analyses and presented research findings: In Poland, attacks are carried out using the active killer mechanism, which pose a real threat to public safety and order; Polish criminal law and documents regulating Police activities lack a unified and consistent definition of the active killer phenomenon, which hinders its clear classification and effective prevention. The first part of the article presents the definitional aspects of the analyzed phenomenon, while the subsequent sections offer an analysis of crimes committed on Polish territory using the active killer *modus operandi*. The article is further supported by the author's original research, conducted between 2019 and 2023 as part of doctoral proceedings.

Keywords: mass killer, active shooter, active killer, Safety, Police